

теми, що вивчається. Крім того, зросла навчальна мотивація та пізнавальна активність учнів, покращилася якість знань, підвищився рівень навчальних досягнень.

Тож надалі я планую розробити повноцінні курси з навчальних предметів «Образотворче мистецтво», «Мистецтво», «Технології», залучивши до співпраці колег нашої творчої освітянської спільноти задля створення якісного цифрового контенту.

Науковець-письменник – педагогам: інтеграція науки й освіти

*Писаренко Тетяна, Семисошенко Севіль –
методисти Центру інноваційного розвитку освіти
Харківської академії неперервної освіти*

У статті висвітлено значення в контексті теми науково-методичного журналу наукових праць і художніх творів харківського науковця-письменника Артура Петровича Яреценка, науково-педагогічна діяльність якого є зразком самовідданого служіння українській освіті й науці.

Ключові слова: інтеграція, історико-культурний контекст, етнокультура, етнологія, етномова, етноспільнота, український мелос.

*Знать, од Бога і голос той,
і ті слова ідуть меж люди.*

Тарас Шевченко

*Україно моя! Ти на лезі світів
Зореносу культуру свою будувала!
Хоч спливали віки, а народ поготів
Сік шаблями ворожі забрала!*

Артур Яреценко

Актуальність проблеми. Сучасність ставить перед національною освітою нагальну вимогу створити всі передумови, прогресивну дидактичну систему, ефективні методи виховання молоді, щоб формувати покоління українців, спроможних за умов глобалізації до прогресивного національного поступу. На часі – упровадження ідей інтегрованого навчання, зокрема літератури та мистецтва. Віталій Дончик слушно зауважує: «Наші прагнення що найпроникливіше і найсправедливіше досягнути сутність і неповторність українського художнього слова, надто Шевченка, Франка, Лесі Українки, інших класиків неможливі не лише без наукових заглиблень і відкриттів, а й без пристрасних роздумів, співпереживання, емоційних реагувань, натхненних пошуків і любові. Так, так. Справжня наука, творена не текстородами, а особистостями, також містить – більш чи менш приховано – великий і вічний формат любові» [1, с.10–11]. Увагу на цьому акцентовано також у працях таких відомих учених-мовознавців: Л. Мацько, І. Ющука, І. Муромцева, М. Пентилюк, Л. Кравець, Н. Голуб, О. Семеног, А. Загнітко, Л. Струганець, Т. Симоненко, Т. Осипової.

Висвітлення теми. Талановитих творчих особистостей подарувала світу й наша Слобожанщина. *Значне місце серед них належить професору Харківської академії неперервної освіти, науковцю-письменнику Артурові Петровичу Яреценку*, наукові праці й літературна творчість якого вже багато десятиліть поспіль розкривають і

збагачують споконвічні традиції українського мелосу, спонукають до роздумів про невмируще, захоплюють красою українського слова, ознайомлюють читачів із такими філософськими категоріями, як «людина – природа», «людина – суспільство», «людина – світ».

Він завжди мислить національними категоріями, тримаючи в пам'яті історико-культурний контекст доби, бажаючи якнайактивніше долучитися до культурно-національного відродження України. Захоплює його надзвичайна ерудиція: здається, що знає все про минуле української культури. Книги вченого й письменника вияскравлюють величезний інтелектуальний потенціал, здатність генерувати й утілювати актуальні тематикою та вражаючі масштабом творчі проєкти, сміливість порушувати гострі проблеми, випереджуючи час. Активній багаторічній творчій діяльності сприяє відданість українству, діяльна любов до рідної України та своєї малої батьківщини – Слобожанщини.

Разом із життям Артур Ярещенко отримав великий Божий дар – Слово, без якого не уявляє себе, бо саме любов до слова, відчуття його краси й мудрості, здатності викликати думку, уяву, образи зумовили його професійний вибір – стати фахівцем української словесності. Окрім того, із дитячих років пише вірші, хоч і стверджує, що не поет.

В дитинстві воду дощову
Збирала мати по краплині...
Відтак – і я, поки живу,
Збираю мовнії перлини...

Але поезії створені майже про всі важливі події в житті, при цьому в них тісно переплітається краса українського слова, природи рідного краю, мистецтва.

Бабчанський ліс за друга маю,
За подарунок у житті.
З природою на самоті
Я самоти не відчуваю.

Ці ліричні рядки з'явилися на початку трудової діяльності вчителем української мови й літератури Великобабчанської середньої школи Вовчанського району Харківської області.

Благословен той день і час,
Коли промовлено – учитель.
Цей промінь розуму не згас:
Віками люди стали вчитись!

Науково-педагогічна діяльність А.П. Ярещенко є зразком самовідданого служіння українській освіті й науці. Його праці – невичерпне джерело знань для багатьох поколінь студентів, слухачів курсів підвищення кваліфікації, науковців-початківців; це наукова позиція вченого – чітка, логічна й переконлива.

Наука завжди освіжає душу
І кличе в невідому просторінь!
Я запевняти в цьому вас не мушу,
Це – шлях у неозору далечінь.

Наш інститут – це паросток науки!
Це симбіоз методики й знання,
В ньому злились дерзань чарівні звуки
З реаліями віри в майбуття!

(2009)

Не залишаючись байдужим до педагогічної справи, у 2005 році доктор філософії у філологічних науках Міжнародної кадрової академії, кандидат філологічних наук, професор філології, Почесний член Харківської письменницької організації Національної спілки письменників України, генерал-полковник козацтва, лауреат літературної премії імені гетьмана Мазепи в номінації «Публіцистика», лауреат Всеукраїнського конкурсу «Ділова людина України» Артур Петрович Ярещенко розпочинає працювати в нашій Академії (тоді – ХОНМІБО) як професор кафедри методики навчання мов і літератури. І всі ці роки він передає свій багатий досвід педагогам-практикам, розкриває перед ними питання етнокультури й етновови, не обминаючи сьогочасних питань розвитку української етноспільноти, українського державотворення, історії літературної мови та історичної граматики української мови.

Великий мовознавець Іван Ющук у статті «Українська мова – державна» наголошує: «Дбати в Україні про українську мову – це означає дбати про міць своєї держави і про власне інтелектуальне зростання. Для того в державі й запроваджується державна мова – мова нації, яка творить цю державу» [6, с. 54]. Допомогти педагогічній спільноті у виконанні цього нагального завдання спроможні наукові та науково-популярні праці й художні твори А. П. Ярещенка. Це 260 наукових, науково-популярних праць, методичних розробок, серед яких 30 монографій. Значення їх для нашої гуманітаристики величезне, особливо в мовознавчій царині. Фундаментальні праці кардинально змінюють парадигму досліджень проблем походження та розвитку української мови, її сучасного стану, зважаючи на історичне тло.

У контексті теми нашого часопису вважаємо за доцільне порадити педагогам-практикам ознайомитися з такими працями та використати їх у роботі зі здобувачами освіти: «Назви говорять», «Лексика та фразеологія української мови», «Топоніміка Харківщини», «Із життя імен», «Топонімічні та ономастичні реалії», «Український фенікс», «Харків'яни: хто вони?!», «Під чаром рідної землі», «Етнографічні особливості України», «Іван Ужєвич або перші кроки духовної інтеграції до Європи» (про паризький та арраський варіанти «Граматики словенської» 1643 року), «Будівничий української елітарності» (про Петра Могилу та його час), «Криниці долі. Короткі нариси з етнології, топоніміки, етнокультури та антропології українства (на допомогу українському гуманітарієві)».

Одна з найкращих книг для вчителів-словесників – **«Етнологія України: роздуми й розшукування (на допомогу українському словесникові)»**, 2021 рік [2]. Видання адресується насамперед тим, кому не є байдужою історія та доля нашої Батьківщини, тому розраховано на широке коло читачів: від учительства, учених, студентського й учнівського загалів – до всіх, хто цікавиться таємницями й загадками нашого етносу. Автор намагався доторкнутися до глобальних процесів, що сприяли планетарному масштабу, розвитку світової цивілізації, частиною якої був і є український етнопростір.

Матеріали книги можуть використовувати вчителі української мови й літератури, мистецтва, історії під час організації освітнього процесу та в позаурочній роботі зі старшокласниками, зокрема для написання учнівських науково-дослідницьких робіт. Зацікавлені школярі зможуть краще зрозуміти зміст творів давньої української літератури й зануритись у їхній художній світ, простежити нерозривний зв'язок з історією та культурою України, розібратись у сутності, перипетіях нашої нації, яка тисячоліттями виборювала священне право на вільний розвиток, незалежність і процвітання. Читач відчує трагічну трансформацію легендарної Хмельниччини в так звану «виговщину», яка породила появу зловісного терміна для України – «руїна».

Книга, за словами автора, є спробою дослідника розвінчати «міфи» про так звану офіційну етимологію та антропологію українства, про його «світобачення», «світовідчуття», «духовність», є прямим обвинуваченням так званого «руського миру»,

облудних тверджень про «об'єднання», «возз'єднання», намаганням по змозі проілюструвати віковічні прагнення українського народу до звільнення від будь-якого впливу.

У праці-розвідці розповідається про порухи минулого, простежується бачення сучасного, намагання зазирнути в майбутнє, відчувати сутність, окрасу і силу тисячолітньої Слов'янщини-України, звучить пристрасне звернення до сучасного вчительства, широкого кола вчених, студентської молоді, учнівського загалу, громадськості нашого героїчного краю.

Також значну допомогу вчителям і викладачам у підготовці та проведенні інтегрованих курсів, уроків і заходів надасть **серія науково-методичних посібників** А. П. Яреценка: «Українська етнокультура та мова», «Українознавство», «Краєзнавство», «Культурологія», «Етимологія слова», «Нотатки до етимологічних розшукань», «Етнокультурні реалії України (темпераційні студії)». **Акцентуємо увагу на науково-популярному виданні (посібнику з українознавства) «Під чаром рідної землі»**, у якому представлено історичний, мовний та етнокультурний матеріал з історії України, Слобожанщини, Харківщини. Це видання допоможе розумінню українознавства як наукової методології та філософії сучасної незалежної України. Адресовано філологам, історикам, краєзнавцям, слухачам курсів підвищення кваліфікації вчителів, студентам, учнівському загалу, усім, кому не є байдужою історія та культура рідного краю.

За словами автора: «Цей посібник укладався протягом багатьох років. У ньому подані спостереження й оповіді фольклорно-топонімічних експедицій, літописні зведення та зразки народної етимології, що стосуються українства як етноспільноти, його генези, мовного й культурного розвитку, починаючи з давніх часів...

Важливе місце в посібнику відведено боротьбі українського етносу за свою незалежність. У цьому контексті розглядаються феномен українського козацтва, постаті ватажків і керманічів визвольних рухів...

На основі наукової джерельної бази в роботі простежуються досвід поколінь, історичні уроки розвитку нації, мови, культури, зрушення етноспільноти.

Наявним є прагнення автора відтворити в літературній та художній площинах сутність національної ідеї, віднайти шляхи до виховання глибинного патріотизму...

Ця книга про нас, про наше минуле і сьогодення, про нашу мову і культуру, про важкий і суперечливий шлях нашого державотворення. Тому й назва її є не випадковою, бо кожен українець завжди знаходиться **під чаром рідної землі**, землі, яку заповідали йому минулі покоління» [3, с. 3–4].

З метою формування наукового та критичного мислення старшокласників бажано розглянути **цікаві проблемні статті** вченого :

«Одна з найдавніших мов східної Європи», «Українська етнокультура та історія шкільництва в Україні», «Формування синтетичних імперативних форм дієслова в українській мові (на матеріалі пам'яток XIV – XVII ст.)», «Українська етнокультура та літературна писемна традиція».

У контексті інтеграції мови й літератури можна запропонувати старшокласникам опрацювати та презентувати публікації, присвячені топонімічним і ономастичним реаліям, мові творів окремих письменників, зокрема П. Житецького, А. Кримського, Г. Сковороди, М. Гоголя, М. Хвильового, І. Перепеляка, Ю. Шевельова, а також присвячені описам-дослідженням давньоукраїнських пам'яток: «Пересопницьке Євангеліє XVI століття», «Синоніми слов'янороська невідомого автора XVII ст.».

Цікавим і пізнавальним для здобувачів освіти буде ознайомлення та різний вид роботи з нарисами й передмовами з коментарями А. П. Яреценка до творів діячів української історії та культури: Д. І. Багалія, Агатангела Кримського, Г. С. Сковороди,

П. Г. Житецького, М. Хвильового. Цю роботу можна проводити й у гуртку чи на факультативі журналістики.

Вартими уваги є словники науковця з етнокультури, етнографії, екології та археології, фразеології, яким можна присвятити інтегровані уроки різних предметів або заняття з працівниками бібліотеки. Допоможе в цьому науково-методичний посібник «Обрії української фразеології» [4].

Це буде школа української елітарності – вільного володіння всіма можливостями мови та творчого використання її, зокрема поглиблені знання з української фразеології допоможуть викликати цікавість до вивчення рідної мови, розкрити стилістичні особливості лексичних і фразеологічних одиниць, сформувати вміння використовувати фразеологізми у своєму мовленні, збагатити власний словник учнів крилатими висловами. Дослідницькі завдання з фразеології сприятимуть розвитку творчого мислення здобувачів освіти.

До прикладу. Виконати дослідницькі завдання, користуючись виданням «Сучасний фразеологічний словник української мови» (автори-упорядники: А.П. Ярещенко, В. І. Бездітко, О. В. Козир) [5]:

- знайти в наведених фразеологізмах стрижневі слова, подати тлумачення цих фразеологізмів;
- зробити висновок про роль фразеологізмів у мовленні (можна у вигляді відеопроєкту);
- провести стилістичний експеримент «Синонімічні забавки» (замінити фразеологізми словами-синонімами).

Такі завдання навчають зосереджувати увагу на конкретному об'єкті, деталізувати важливі факти, шліфувати й відточувати думку до семантичної місткості, збагачуватися знаннями з різних галузей науки.

Резюмуючи, можемо впевнено стверджувати, що наукові праці й художні твори Артура Петровича Ярещенко є значною допомогою педагогам у формуванні громадян України, здатних до прогресивного національного поступу за умов глобалізації, особистості, яка спроможна бути носієм національної мовної свідомості, культури, мовних традицій. Також дають можливість учителям і викладачам збагачуватися відповідними часу новими мовними засобами зі сфери професійного мовлення власного та споріднених фахів.

Учительство й наука – неподільні,
За ними ми вимірюєм буття,
Й тому, хто став на шлях оцей мобільний,
Назад уже немає вороття!

Артур Ярещенко

Використані джерела

1. Дончик В. Г. Пріоритети: ґрунтовність, вираженість, сумлінність. *Скупейко Л. І. Апологія особистості: статті про Лесю Українку*. К.: Фенікс, 2015. С. 10 – 11.
2. Ярещенко А. Етнологія України: роздуми й розшування (на допомогу українському словесникові). Харків: Золоті сторінки, 2021. 352 с.
3. Ярещенко А. П. Під чаром рідної землі: посібник з українознавства (монографія). К. : «ШАНС», 2008. 344 с.
4. Ярещенко А. П. Обрії української фразеології: науково-методичний посібник. Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2018. 260 с.
5. Ярещенко А. П., Бездітко В. І., Козир О. В. Сучасний фразеологічний словник української мови. Х. : Факт, 2008. 240 с.
6. Юшук Іван. Українська мова – державна. *Дивослово*. 2021. № 3. С. 54.